

Професор КСЕНИЈА МАРИЦКИ ГАЂАНСКИ

Филозофски факултет

Универзитет у Новом Саду

СРПСКА КУЛТУРА ПРЕ И ПОСЛЕ МИЛОША Н. ЂУРИЋА

Апстракт: У раду аутор излаже своје мишљење да Милош Н. Ђурић спада у исти ред великих српских просветитеља, као што су били Свети Сава, Доситеј Обрадовић, Вук Стефановић Караџић и Стерија. Захваљујући огромној делатности Милоша Н. Ђурића српска култура није више била иста као пре њега. На крају аутор доноси и свој текст о Милошу Н. Ђурићу за *Српски биографски речник*.

Кључне речи: Милош Н. Ђурић (1892–1967), просветитељ, рецепција античке културе

Песник Велимир Веца Лукић, песник и драмски писац (1935–1997), сада већ класик модерне српске књижевности на вечери (3. 2. 1992) посвећеној обележавању стогодишњице од рођења Милоша Н. Ђурића, рекао је да је професора Ђурића заволео као деветнаестогодишњак и да је већ тада схватио да је упознао „првог, јединог и слободног човека“. „Он је био атракција, чудо од човека, својом слободом говора“, додао је. То је било 1954. године.

Тада је Веца Лукић заправо изразио оно што је много пре њега Михаило Пупин 1922. године писао младом професору Ђурићу: „Ви се позивате не само на ум, него и на срце“.

Очигледно да је овакав просветитељски став Милоша Н. Ђурића у свим фазама његовог живота и рада био константа. Сам је то дефинисао у одговору на једну анкету 1955. године, о томе коју карактерну особину највише код људи цени, а коју највише презире: „Највише ценим слободољубивост и прегалаштво и честитост, а презирем лаж и лицемерство“.

Ове три особине заиста су обележавале Милоша Н. Ђурића током свих година његовог делања.

Данас Хомер, Софокле и Платон, и хеленски лирски песници, говоре српски речима Милоша Н. Ђурића. Данашње генерације њега нису упознале, али су одрасле на *Илијади* и *Одисеји* у његовом преводу. Да никад ниш-

та друго није урадио за живота, Милош Н. Ђурић би остао колос у српској култури, као што је случај код других народа са преводиоцима Хомера.

А Милош Н. Ђурић је радио много за педесетпет година објављивања својих текстова. И урадио много – преко 400 библиографских јединица од којих су велики број књиге, монографије, уџбеници, преводи, есеји, онтологије, збирке извора. Његов прави значај код нас никад није темељно проучен ни оцењен. Још. Једног дана биће, кад схватимо да своју културну историју најзад треба да напишемо сами. За то је потребно страховито много рада, истраживања, скромности и међусобне сарадње, а то некако нису наше честе врлине.

Познајући наш народ добро, професор Ђурић је то рано схватио и прегао да сам уради што више може, у нимало лаким животним условима, али без роптања и жалопојки каквима смо засути и последњих година.

Чика Миша је сматрао да су хеленски писци најбоља школа за здраво схватање живота, а како не могу сви да читају Хомера и Платона у оригиналу, он је прегнуо да и Србима то омогући.

Код нас је пре тога однос према превођењу, па и лектири хеленске књижевности уопште, био доста амбивалентан. Најекстремнији је био Милан Кујунџић Абердар (1842–1893), који је као секретар Српског ученог друштва практично за дуго спречио систематско превођење античке грчке књижевности, речима да су ти стари писци као деца, а ако некеме у Србији баш треба да их чита, има доста француских и немачких превода.

Чика Мишино прегалаштво се није на то обазирало него је, уз многе преводе драмске књижевности, писао и обимне научне презентације хеленске књижевности и аутора.

У животу се много сељакао, споро напредовао, тек је са 58 година постао редовни професор универзитета, а те 1950. године му је изашла обимна књига на преко 600 страна *Историја хеленске књижевности* (у другом издању близу 800 страна). У Уводу сам каже да је: „Ово дело постало из предавања студентима“. У лондонском *Classical Review* за децембар 1953. године енглески аутор Роберт Браунинг је за овај приручник написао приказ у коме наглашава да има више од седамдесет година од када је историја књижевности овог обима написана на енглеском и више него шездесет година на француском. Тадашњи секретар Одбора за уџбенике Филозофског факулета, касније професор и шеф катедре класичних наука на Универзитету Урбана у Чикагу, члан Немачке академије наука и других научних друштава широм света, Мирослав Марковић, написао 1950. у одлуци Одбора о штампању ове књиге следеће: „Уџбеник је плод проучавања више деценија. То је први уџбеник грчке књижевности на српском језику. Писац је учинио огроман труд и створио синтезу грађе из дате области“. Оба аутора, и енглески и српски, истичу посебан значај овог приручника. То је обрада рецепције хеленске књижевности у европским и нашим књижевностима. „Нашим“ – за професора Ђурића, великог Србина али и Југословена, значило је на нашем језику свуда и у свим временима.

Његов пример најбоље показује да се могло бити и Југословен и српски националиста и хуманиста. Професор Ђурић је био веома заокупљен српским националним темама, написао је велики број компаративних студија из хеленске и српске, народне и уметничке књижевности, од којих су многе штампане у шест књига *Изабраних дела Милоша Н. Ђурића* која је издао Завод за уџбенике и за њих на Сајму књига у Београду добио награду за издавачки подухват године. Њихово право проучавање и оцењивање тек предстоји млађим стручњацима после овог издања, што се није догодило.

У складу са својим животним мотом да су „хеленски писци увек били најбоља школа за здраво схватање живота“, он је презентирао, досад неизбројане, текстове хеленских писаца, и латинских, на српски језик, због чега је и једино признање за књижевне преводиоце код нас овенчано његовим именом.

Последњих деценија се награда „Милош Н. Ђурић“ додељује за најбољи превод поезије и прозе, однедавно и есеја. Свесно се, поред научног, бавећи овим радом значајним и тешким, а код нас подцењеним, Милош Н. Ђурић је изабран у Српску академију наука те 1961. године, само шест година пре смрти.

Без обзира на неке прећутне, па и јавне резерве према његовом раду, без правих критика и анализа појединих аспеката његовог рада, професор Милош Н. Ђурић је деценијама био најомиљенија личност Београдског универзитета. Не зна се од када, али сви смо га звали Чика Миша. Био је цењен свуда због своје храбрости и аутентичности. „Данас би нам био јако потребан“, рекао је својевремено на промоцији његових *Изабраних дела* у Дому омладине колега Владета Јанковић.

Исто се говорило и у студентским немирима 1968. кад он више није био жив. Данас, 120 година од његовог рођења то исто би се могло рећи, у овом турбулентном времену.

На чему је почивала харизма Милоша Н. Ђурића. Можда зато што је његово гесло било „Човек је човеку светиња“. Као да је данас написана, звучи његова изјава од пре много година: „И данас има државника који тврде да је човек човеку вук, а стоичка етика тврдила је да је човек човеку светиња и тиме се она далеко уздиже изнад савремених политичких пустиња који желе рат и уништавање те светиње“. Чика Миша није никада рекао ни учинио ништа злобно и ружно, био је не само изнад, него потпуно изван наших најжалост уобичајених, ситничарских, паланачких сујета, подметања и суревњивости, олимпски узвишен у старости, скривајући од свих бол за сином јединцем Растком, матурантом погинулим на Сремском фронту.

Поред самог рада, професор Ђурић се залагао за уживање у раду. То није мука, говорио је, већ радост, *χαρά*, задовољство.

Преко 3000 страна у шест томова *Изабраних дела* Завода за уџбенике само су део научне, књижевне и философске продукције Милоша Н. Ђурића. Писао је и о индијској и кинеској философији и култури, поред грчких и римских аутора у преводу објавио је преводе Јунга, Адлера и Дуранта, Рабиндра-

ната Такура и других аутора са немачког и енглеског, Максима Горког с руског итд. итд, хиљаде и хиљаде страница стручног и књижевног текста, стварајући не само нашу философску, већ и психолошку терминологију, што тек треба проучити и оценити.

Као што треба видети и његову актуалност, па и развојне трендове света које је он пре пуно деценија предвидео, а којих тек сада постајемо свесни. Још 1925. је у Прагу изашла критика о његовој „неоромантичкој“ философији панхуманизма у којој се подвлачи његово схватање „светске културе која повезује цео глобус“. Он глобализацију није видео само економску, са чим се најалост данас претерује.

Пажња и поштовање које је у својим радовима посвећивао женама и женским темама, Истоку и његовим културама, третирању права и правде и људским односима, све то га приказује као модернијех мислиоца у данашњем смислу речи него што се о њему, по инерцији, мисли. Он није био старинска епска фигура, заокупљена педагогијом и педантеријом, већ бард великог ума и срца, погледа упереног како у баштину антике и српске културе, Европе и целог света, али и у будућност, у коју је, поред свега, имао поверења.

Професор Ђурић је волео људе и они су му узвраћали. Српска култура пре и после Милоша Н. Ђурића није исто. То је дато само великим просветитељима, какви су код нас, после Светог Саве, били Доситеј, Вук и Стерија, како сам написала у једном тексту под насловом „Велики просветитељ“, поводом 30 година од његове смрти.

Чика Миша је постао и остао легенда.

Данашње време није склоно великим парадигмама, *les grands recits*, просветитељству уопште, у складу с мишљењем америчког философа Ричарда Рортија да су „Платон и Аристотел застарели“, *obsolete*. Наравно да није прихватљиво данас све што су стари хеленски философи написали. Али теме које су обрађивали нису застареле, од питања козмоса, државе, демократије, сазнања, лажи и истине, правде и закона, и тако даље. Ни Чика Мишине ставове о свему не ваља узимати некритички нити га идеализовати. Али га управо у оне три наведене тачке ваља следити, у слободољубивости, прегалаштву и честитости, чему се на свој начин дивио млади песник Велимир Лукић. И хеленску књижевности и Чика Мишине обраде те књижевности треба стално преиспитивати.

Professor KSENIJA MARICKI GADJANSKI

Faculty of Philosophy
University of Novi Sad

SERBIAN CULTURE BEFORE AND AFTER MILOŠ N. ĐURIĆ

Summary

The author of this paper describes Serbian classical scholar Miloš N. Đurić (1892–1967) as the very significant figure in Serbian culture, a kind of luminary in line with St. Sava, Dositej Obradović, Vuk Stefanović Karadžić and Jovan Sterija Popović. His main achievements were the translations of Homer's poems *Illiad* and the *Odyssey* as well as major ancient Greek and Roman authors. He also published voluminous histories of ancient Greek literature and ethics and numerous comparative studies of Serbian and Greek epic, changing in that way the common knowledge of the reception of antiquity.

ПРИЛОГ

Текст припремљен за
Српски биографски речник Матице српске

Милош Н. Ђурић, хелениста, философ, класични филолог, естетичар, књижевник и преводилац, доктор философије, професор универзитета у Београду на Философском факултету и Академији драмских уметности, члан САНУ.

Рођен 14. 1. 1892. у селу Бенковцу (срез Нова Градишка) у Славонији, по старом календару 3. јануара. Умро је 5. 12. 1967. године у Београду. Отац Никола (1866–1941), учитељ и књижевник. После основне школе у Славонском Броду и Бодеграјима, класичне гимназије у Пожеги (прва три разреда) и Загребу, студирао најпре медицину, касније философију и класичну филологију у Загребу (1911–1914), да би 1920. године дипломирао у Београду на Философском факултету. На писменом испиту из историје философије имао је тему о Сократу. У Загребу је 1914. године издавао с Владимиром Черином пројугословенски лист *Вихор*, који је био забрањен. Милош је био најстарији од осморо деце; мајка му је била Теофанија, рођена Радаковић. Од 17. 10. 1916. до августа 1920. године радио је као „намијесни учитељ“ у гимназији у Сремској Митровици, где је песме и есеје објављивао у листу *Србија*, са чијим је власником и уредником г. Рашевићем био пријатељ. За време свог четворогодишњег боравка у Сремској Митровици Милош Ђурић покушава да у Осиеку изда расправу *Смрти Мајке Јујовића*. Будном цензорском оку Цесаревине, која, као све силе овог света, није знала да су јој тада већ одбројани дани, ово делце младог студента није промакло ни у јеку рата, те осиечко Краљевско државно одвјетништво 27. јуна 1918. године доноси следећу забрану, чак и не помињући име аутора:

„Slavnom hrvatskom štamparskom zavodu d. d. u Osijeku. Priopćuje se slavnom naslovu, da ne dozvoljavam tiskanje i raspačavanje književno-filozofske studije „Smrti Majke Jugovića“, predane mi u prvom otisku 20. o. m. s razloga, jer se čitavim sadržajem i smjerom ugrožavaju državni interesi, a napose nastoji razdražiti na mržnju i preziranje proti načinu vladanja i upravi državnoj te proti jedinstvenom državnom savezu cesarevine. Ova odredba temelji se na §u 9.

banske naredbe od 27. srpnja 1914, broj 4.237 Prs te §a 6. tiskovnog zakona, pa se imade slavni naslov iste pod prijetnjom zakonskih posljedica strogo držati. – Kr. državno odvjetništvo. U Osijeku dne 27. lipnja 1918.“

Само шест месеци касније лист *Hrvatska država* о истој књижици штампаној у Загребу је писао: „Књигу би требало да прочита сваки добар Србин, Hrvat i Slovenac, a ne treba joj bolja preporuka, nego da ju je pred pola godine, kad je već bila doštampana u Osijeku, reakcionirano državno odvjetništvo u cijelosti zaplijenilo“ (23. децембар 1918).

Предмети и колоквији које је полагао на Загребачком свеучилишту показују да се Милош Ђурић рано определио за тематске правце којима ће се упутити у животу: Увод у општу филологију (1911/12), Фридрих Ниче (1911/12), Критика практичног ума (1912/13), Историја философије (од Канта) (1912/13), Кикеронови реторички списи (1913/14), Експериментална психологија (1913/14), Софоклов *Ајант*, (1914/15), Хеленистичка књижевност (1914/15), итд. Наслови његових семинарских радова обухватили су Хомерову *Одисеју* (1911/12), Плаутову *Аулуларију*, Епску поезију Грчке после Хомера (1914/15), О Хомеру и његовим песмама, (1914/15). Ђурић је писао и поезију, коју је објављивао у *Гричу* 1917, *Савременику* 1917 и *Србији* 1919.

Прешавши у Србију после дипломирања, био је професор Гимназије у Земуну (18. 8. 1920 – октобар 1923) и у Другој мушкој гимназији у Београду (25. 10. 1923 – август 1928), додељен је на рад на Универзитету 2. августа 1928. На Философском факултету од 1933. ради као доцент, а од 1938. године као ванредни професор, да би за време Другог светског рата био пензионисан. Због одбијања да потпише окупаторски *Ајел српском народу*, објављен у листу *Ново време* 14. 8. 1941. године, у коме се народ позива на поштовање окупацијског реда и мира, ухапшен је и одведен у логор на Бањици. Постала је чувена његова реченица да то не може да потпише, јер он „предаје етику“. Био је ожењен Милицом Велендерић из Осиека, с којом је имао сина Растка, који је као матурант 8. 4. 1945. погинуо на Сремском фронту код Сољана у Славонији, само месец дана пре ослобођења земље. После развода, његова супруга је прешла у Нови Сад, где је радила као новинар Црвеног крста, а он се касније оженио Зором Ђурић.

Милош Ђурић је докторирао 1929. године у Загребу код свог професора Алберта Базале са тезом *Проблеми философије културе*, у којој, блиско В. Дворниковићу, заступа „философију живота“, коју схвата као „синтетички активистички мелиоризам“, с оваплоћењем свога модела хуманитета у „свечовеку“ (А. Стојковић). Узимајући живот као „извор сваког философирања“, он одбацује стару метафизику и философију, и сматра да су култура и философија стваралаштво, које гносеолошку основу налази у ирационализму интуитивног типа, али увек полазећи од живота и тоталитета бића и мишљења: „Наш идеал културе, то је жива драматска, агонална хармонија свих човекових стваралачких моћи, то је остваривање идеје правде као синтезе и равнотеже човекових дионисијских и аполоновских снага“. Ђурић је

био наш најзначајнији филозоф културе, а касније је нарочито проучавао агонални карактер хеленске културе, поредећи то с оним „најлепшим из српског предања – а то је страст за акцијом“.

По ослобођењу се враћа на Филозофски факултет, али не више на Катедру за филозофију, него за Класичну филологију (касније преименовану у Катедра за класичне науке), где је 1950. године изабран за редовног професора. Све се више бави класичним наукама. Пензионисан је 1962. године, предајући и даље. У Београду сарађује с многим научним, књижевним, културним и уметничким установама. Тако је 1946. године постао председник Музичког друштва „Корнелије Станковић“, члан књижевног одсека Српске књижевне задруге 1951. године, спољни сарадник Института за проучавање књижевности САНУ 1955. године, када је изабран за дописног члана те Академије. Године 1961. постао је редовни члан САНУ. Био је један од оснивача и уредника *Живе антике* (Скопље 1950–) и члан многих асоцијација: Удружења књижевника Србије, Удружења преводилаца Србије, ПЕН клуба, Српског филозофског друштва, Удружења фолклориста и Друштва за проучавање Доситеја и Вука, Друштва за проучавање позоришта и Европске заједнице писаца (*Comunita europea degli scrittori*). Био је један од оснивача Српског филозофског друштва, председник Српске књижевне задруге (1952 – 1957) и Савеза књижевних преводилаца Југославије. Године 1961. добио је Октобарску награду града Београда за *Историју хеленске етике*, 1964. је одликован Орденом рада са црвеном заставом, а 1965. године је добио Седмојулску награду „као знак посебног друштвеног признања за осведочени научни рад и резултате изузетне вредности у уметности“.

У свом реферату за избор Милоша Н. Ђурића за доцента Практичке филозофије професори Драгиша Ђурић и Веселин Чајкановић су као главне његове карактеристике у науци написали следеће (17. 11. 1932): „Богата ерудиција писца, широко познавање религије, филозофије и уметности; он образлаже свој став како према Божанству, тако исто и према Природи (у ужем смислу), човеку и његовој заједници, његовој култури, почев од најстаријих народа све до најмодернијег доба“.

Године 1938. изабран је за ванредног професора за Историју филозофије и Етику на Катедри за филозофију. Писци реферата Драгиша Ђурић, Никола Поповић и Борислав Стевановић су написали да „Ђурић изврсно и непосредно, критички и строго објективно све чини што одабира. За њега је карактеристична огромна обимност историјског материјала који он пражворно узима, творачки и синтетишући“. Посебно наглашавају Ђурићево врло добро познавање извора старе грчке и римске мисли. За његове погледе је битна етика човека као социјалног бића.

Како је касније нагласио Михаило Ђурић (1998), Милош Н. Ђурић је био најзначајнији професор за увођење грчке филозофије на наше факултете. Као филозофа, Ђурића је, по оцени Андрије Стојковића, одликовао ирационализам у првој фази његовог рада, чији су идејни извори били идеологија наше народне мудрости и идеологија хеленске мисли. Полазећи

од Буркхарта који је рекао да сви кључеви за разумевање Хомера леже у српској народној поезији. Ђурић пише: „Српска народна песма је најскупље благо наше традиције и тај дух сачињава језгру нашег националног и историјског бића“. Већ на почетку свог рада, 1912. године, Ђурић је објавио прилог *Из народне поезије* у Српском гласнику (Загреб) II бр. 12 и стално се враћао обради српске народне књижевности, компаративним хеленско-српским студијама и, нарочито, Филипу Вишњићу у току следећих педесетпет година рада. Године 1925. издао је вишетомне антологије *Српске народне песме* (I–XIV) и *Српске народне приповећке* (I 1–2 и II).

Најзначајнија област његовог научног, књижевног и преводилачког рада била је античка култура, пре свега хеленска књижевност и философија и римски писци. Највећи број библиографских јединица од преко 400 објављених радова посвећен је обради ових тема или преводима античких аутора.

Још као гимназијалац преводио је Есхила (*Оковани Прометјеј*) и Софокла (*Антигона*, *Краљ Едип*), да би их прерадио и касније издао. После тога су уследили његови бројни преводи хеленских драмских аутора (Есхил, Софокле, Еурипид, Аристофан), историчара (Херодот, Тукидид, Ксенофонт, Плутарх, Паусанија), затим Лукијана, Лонга, и, као круна таквог рада, преводи Хомерове *Илијаде* (1965) и *Одисеје* (1963), све преведено у стиху као и преводи драматичара.

Од хеленских философа највише се бавио Платоном (1930: *Одбрана Сократова*, *Кријон*, 1933: *Гозба* 1937, *Федон*, 1955: *Ијон*, *Федар*, поновљена издања 1964. и 1970), затим Аристотелом, *О њесничкој уметности* (1935, 1947, 1955, 1966), Епикуром, Аријаном, Ксенофонтом (*Сјомени о Сократу*, 1964). Од римских писаца преводио је Сенеку и све ауторе из обе *Латинске чистианке* Веселина Чајкановића за VI и VII разред (1928. и 1929. године). Први превод Софоклове *Антигоне* објавио је 1922. године, затим 1944, 1964. и 1969, а *Цара Едипа* 1964. Прву Есхилову драму у целини објавио је 1923. године под насловом *Везани Прометјеј*, да би 1948. године вратио наслов *Оковани Прометјеј* и штампао у више издања, заједно са *Персијанцима* и *Ајаммноном* (1960, 1966). Еурипидове трагедије почео је објављивати 1948. године: *Медеја*, *Хиполић*, заједно с преводима свога оца Николе Т. Ђурића (*Хекаба*, *Хелена*, 1948). Поново их је издао 1960. и 1969, заједно с *Ифијенијом на Тауриди*. Аристофановим комедијама се највише бавио шездесетих година, кад је објавио превод *Лисистрате*, *Облакиња* и *Птица* (1963). Свим наведеним књигама својих превода философских аутора, драматичара и историчара, које је објављивао у више издања, сам је писао обимне уводе и опсежне коментаре, који су заправо замењивали античке енциклопедије и лексиконе каквих нисмо имали. Своје преводе посветио је сину Растку, коме је завештао и своју библиотеку у Класичном семинару на Философском факултету у Београду у виду *Задужбине* (1968).

За хеленску историју је припремио избор извора у своме преводу с биографским прегледима аутора под насловом *Историја старих Грка до*

смрти Александра Македонског (1955, 1961), што је и до данас незаменљив уџбеник за студенте. Превођење Плутарха почео је Александровом биографијом 1943. године, да би током деценија објавио многе и хеленске и римске јунаке у више издања.

Капитално дело Милош Н. Ђурића је *Историја хеленске књижевности у времену њолиџичке самосталности* (1951, стр. 748, друго, прегледано и допуњено издање 1972, стр. 791, у *Изабраним делима* 1998). То је прва историја хеленске књижевности на српском језику, за коју је аутор написао да је „дело настало из предавања студентима“. У одлуци Одбора за штампање уџбеника писало је: „Уџбеник је плод проучавања више деценија. То је први уџбеник грчке књижевности на српском језику. Писац је учинио огроман труд и створио синтезу грађе из дате области“ (потписан: секретар Одбора Мирослав Марковић). У приказу ове књиге, енглески професор са лондонског University College Роберт Браунинг је написао да „има више од седамдесет година откад је историја грчке књижевности овог обима написана на енглеском језику и више него шездесет година на француском“ (*The Classical Review*, децембар 1953). Оба аутора су даље нагласила посебан значај овог приручника, а то је обрада рецепције хеленске књижевности у европским и словенским књижевностима, при чему се мисли и на све примере на српскохрватском језику. Све ауторе и песнике заступљене у тој *Историји хеленске књижевности* Ђурић је сам превео, а уз то је објавио и *Антиологију сјајне хеленске лирике* (1962, стр. 172). Многим од обрађиваних аутора у овој *Историји хеленске књижевности* посветио је десетине есеја и студија објављиваних у градовима и публикацијама широм Југославије деценијама.

Друго капитално дело Милоша Н. Ђурића била је *Историја хеленске еџике*, награђена Октобарском наградом (1961, стр. 600, у *Изабраним делима* 1998) и такође припремана годинама.

Амбициозно замишљена и написана студија *Платонова Академија и њен њолиџички рад*, примљена је на скупу Академије философских наука 8. 2. 1943, да би била приказана у САНУ 10. 11. 1958 и објављена тек 1960. године! Пре тога је објавио значајну студију *Софистици и њихов историјски значај* (1955, стр. 68).

Готово непрегледним темама Ђурићевих књига и студија треба неизоставно додати и обраде индијске и китајске философије. Почео је још 1927. године с приказом књиге Павла Јевтића *Karma and Reinkarnation in Hindu Religion and Philosophy*, да би током живота написао још низ есеја о обе источњачке мисли, у поређењу са хеленском (1929, 1957. године).

Огромна преводилачка активност професора Ђурића није се задржавала само на презентирању хеленских и римских аутора на српском језику. Задовољавајући потребе наше културе и науке и своја лична интересовања, он је преводио капитална дела психолога Адлера и Јунга са немачког, такође философа В. Дуранта с енглеског, Р. Такура с енглеског, Максима Горког и Берђајева с руског и др. То чини преко 1600 страна веома стручног текста преведеног с модерних језика које је М. Н. Ђурић јако добро знао, стварају-

ћи својим преводима српску терминологију у тим наукама. Он се уопште занимао за психологију и био је одличан зналац људске душе и карактера, примењујући та своја знања и на античка знања о човеку и људским типовима. Ипак је, поводом педесетогодишњице свога рада, изјавио 1963. године да је, и поред свет цивилизацијског и технолошког напретка, „човек у срцу исти као пре пет хиљада година“.

Професор Ђурић је сарађивао у 96 листова и часописа, написао је стотине есеја, расправа, студија, критика и приказа, у просеку објављујући седам библиографских јединица годишње за својих 55 година бављења књижевним и научним радом. Градио је српску философску терминологију и неуморно ширио своју активистичку философију живота и радости на свој народ. Понављао је да интелектуални рад није мука и досада, већ *сач*, радост, охрабрујући често деморалисане генерације истицањем великих примера из давне античке и српске прошлости у борби за слободу, против сваког „тирјанства“ и осиноности (Ћвртј). Чувена је његова девиза да је „човек човеку светиња“.

Поред тога што је био прворазредни стилиста у писаном изразу, професор Ђурић је био и ненадмашни усмени козер, о коме су се препричавале стотине анегдота. Све је то од њега начинило великог просветитеља у српском народу и легенду.

Иако је о М. Н. Ђурићу и његовим књигама објављено више стотина текстова, махом у дневној штампи и пригодно, још нема свеобухватне студије о његовом животу и раду, нити целовите докторске тезе или монографије. У *Лексикону јисаца Јујославије II* 1979, 70–72 дати су исцрпно наслови свих његових публикација и критика и приказа његових радова до те године, аутора Ж. П. Јовановића и С. А. Јовановића. Маринко Живанов и Радисав Џајић објавили су 1983. године опсежну *Библиографију Милоша Н. Ђурића*. Пре тога је њему посвећен Зборник Философског факултета, Београд, књ. IX 2, 1966, Споменица САНУ, посебна издања, књига CDLVII, Споменица, књ. 59, 1972 (прилози М. Будимира, Ф. Баришића, Сл. А. Јовановића, Драгана М. Јеремића, А. Б. Стојковића, Б. Ковачевића). Народна библиотека Србије је у децембру 1992. године организовала репрезентативну изложбу о животу и раду Милоша Н. Ђурића поводом стогодишњице рођења под насловом: *Највећи Јелин међу Србима*.

ДЕЛА. *Видовданска еџика*, Загреб, 1914; *Смрт Мајке Јујовића*, Загреб, 1918; *Философија њанхуманизма*, Београд, 1922; *Мити о сунчевој сесџри*, Београд, 1925; *Пред словенским видицима*, Београд, 1928; *Рационализам у савременој немачкој философији*, Београд, 1928; *Проблеми философије кулџуре* (дисертација), Београд, 1929; *Ојледи из џрчке философије и умејносџи*, Београд, 1936; *Еџика и џолиџика у Есхиловој џраџедији*, Београд, 1937; *Арисџоџелово еџичко учење*, Београд, 1940; *Хеленска аџо-*

нисџика и ликовне умејносџи, Београд, 1940; *Исџорија хеленске књижевносџи у времену џолиџичке самосџалносџи*, Београд, 1951, 2. изд., Београд, 1972, са библ. радова од 1912. до 1970; *Софисџи и њихов исџоријски значај*, са библ. дотадашњих радова, Београд, 1955; *Кроз хеленску исџорију, књижевносџи и музику* (студије и огледи), Београд, 1955; *Софоклове џебанске џраџедије*, Цетиње, 1955; *На изворима умејничке лејоџе*, огледи о Хомеру, Београд, 1957; *Из хеленских ризница* (есеји), Београд, 1959; *Арисџоџел*, Београд, 1959; *Плаџонова академија и њен џолиџички рад*, Београд, 1960; *Исџорија хеленске еџике*, Београд, 1961; *Паџња и мудросџи*, Београд, 1962; *Изабрана дела Милоша Н. Ђурића*, Београд, 1998. у шест књига: I Хеленска књижевносџи и комџаратџисџика, II Кулџурна исџорија и рани философски сџисци, III Философски сџисци, IV Исџорија хеленске књижевносџи, V Исџорија хеленске еџике, VI Исџоријски извори. *Исџорија и философија* (укупно 3080 страна).

ЛИТЕРАТУРА

Милан Будисављевић, *Милош Ђурић, Видовданска еџика*, Бранково коло XX, 1914, 380; Владимир Ђоровић, *О смрџи Мајке Јуџовића*, Књижевни југ III, 1919, 43–46; Владимир Вујић, *Проблеми философије кулџуре*, Летопис Матице српске, 320, 1929, 452–455; Стеван Јосифовић, *Др Милош Ђурић, Еџика и џолиџика у Есхиловој џраџедији*, Летопис Матице српске, 353, 1940, 131–136; Јован Савковић, *Исџорија хеленске књижевносџи, др Милош Ђурић и грчка и римска књижевносџи у Војводини*, Летопис Матице српске, 370, 1952, 116–121; Мирослав Марковић, *Поводом шездесетџоџодиншњице џрофесора Милоша Ђурића*, Жива антика II 2, 1952, 125–128; Славко Леовац, *Књижевник и хеленсџи Милош Н. Ђурић*, Сусрети X, 4, 1962, 257–268; Славко Леовац, *Хеленска џраџедија и срџска књижевносџи XX века* (дисертација), Сарајево, 1963, 137–153; Ахмед Тузлић, *Хексаметри у џреводима Томе Маретџића и Милоша Н. Ђурића*, Радови Филозофског факултета III, Сарајево, 1965, 317–367; Жива антика XVII 1–2 1967, 7–14; Сећања Фрање Баришића, Вељка Горгана и Миливоја Сиронића; Даринка Невенић Грабовац, *Милош Н. Ђурић*, Прилози XXXIV, 1–2, 1968, 174–176; Даринка Невенић Грабовац, *Милош Н. Ђурић*, Мостови, I, 4, 1970, 335–339; Мирослав Крвар, *О хексаметру срџскога „Хомера“*, Жива антика XX, 1970, 55–72; Андрија Стојковић, *Принципи „философије живоџа“*, Зборник Филозофског факултета XI 2, 1970, 201–214; Андрија Стојковић, *Аксиолошки џоиледи Милоша Н. Ђурића*, Зборник Матице српске за друштвене науке 55, 1970, 81–98; Слободан Петровић, *Др Милош Н. Ђурић*, Мостови III 4, 1972, 329–334; *Сџоменица* посвећена преминулом академику Милошу Н. Ђурићу, Београд, 1972; Богдан Шешић, *Философија слике и смисао философије Милоша Н. Ђурића*, Зборник за друштвене науке 63,

1977, 35–43; Љиљана Црепајац, *Милош Н. Ђурић*, Мостови XIII, 1982, 123–126; Божидар Ковачевић, *Милош Н. Ђурић*, Енциклопедија Југославије² III, 1984, 746–747; Славко Леовац, *Хеленисми Милош Н. Ђурић*, у књизи: *Античке студије код Срба*, САНУ, Балканолошки институт, Посебна издања, књ. 37, 1989, 95–107; Ксенија Марицки Гађански, *Сво јодина Милоша Н. Ђурића*, Сунчани сат II 3, 1993, 187–196 и у књизи: *Бура и снови*. Античке и модерне теме III, Београд, 2004, 191–200; Гласник Друштва српско-грчког пријатељства 3, 1993. Скуп у САНУ 15. 12. 1992. посвећен академику Милошу Н. Ђурићу (1892–1992): *Уводна реч* Мирон Флашар, и текстови: Даринка Невенић Грабовац *Милош Н. Ђурић – унитарисми у Хомерову ијџању*, 7–13, Јован Христић, *Хелада др Милоша Ђурића*, 13–16, Миодраг Стојановић, *Гусларска митологија или „райсогија српских хомераида“ по Милошу Н. Ђурићу*, 17–22, Ксенија Марицки Гађански, *Професор Ђурић у Грчкој*, 22–27, Мирон Флашар, *Пејсаж и мити у радовима Милоша Н. Ђурића о хеленској књижевности*, 27–41 (радони су преведени и на грчки); Ана Елаковић, *Пољеди Милоша Н. Ђурића на ајонисмику у Хелади*, Зборник за класичне студије Матице српске, 3, 2001, 111–117; Момир Јовић, *Грчка историја у преводима Милоша Н. Ђурића*, Зборник за класичне студије Матице српске, 4–5, 2002–2003, 153–158; Александар В. Поповић, *Милош Ђурић у ијџрази за идеалним владаром*, у књизи: *Saecula confluentia*, Београд, 2004, 115–131; Александар В. Поповић, *Јулијан Ајосијати у радовима Милоша Н. Ђурића*, Зборник за класичне студије Матице српске, 6, 2004, 139–152.

Ксенија Марицки Гађански

II

НАУЧНИЦИ, ИСТРАЖИВАЧИ И ТУМАЧИ

